

- працівників закладів освіти / Інститут цифровізації освіти НАПН України; за ред. В. Ю. Бикова. Київ, 2024. 64 с.
4. Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.09.2022 № 805 (із змінами та доповненнями, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 1277 від 10.09.2024). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1275-22> (дата звернення : 15.05.2026).
 5. Про затвердження професійного стандарту за групами професій «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736. *Верховна рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>(дата звернення : 15.05.2026).
 6. Морзе Н. В., Барна О. В. Моделі освітнього середовища НУШ : цифрові інструменти формотворчої та підсумкової оцінки знань з природничих дисциплін. Київ : УОВЦ «Оріон», 2023. 144 с.

Олена САМАТОВА,

*методист відділу природничих дисциплін
та STEM-освіти Донецького ОблІППО*

КОМПАС СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Сучасний період розвитку суспільства потребує якісно нового рівня освіти, творчих людей, здатних ефективно діяти за межами навчальних ситуацій, успішно розв'язувати реальні життєві проблеми. А географічна освіта має викликати в учнів зацікавленість і захоплення світом. Ці почуття мають залишитися з ними на все життя.

Сучасна освітня парадигма трансформується від технократичної до інформаційної, що зумовлює необхідність упровадження компетентнісно та діяльнісно спрямованої географічної освіти [7]. В умовах Нової української школи (НУШ) [3] географія перетворюється із суто описового предмета на інструмент формування світогляду, екологічної культури та просторового мислення. *Компетентнісне навчання* – це підхід, спрямований на розвиток практичних умінь та здатності застосовувати знання в реальному житті, а не на просте зазубрювання фактів чи номенклатури.

Географічну компетентність учня розглядають як систему, що інтегрує знання законів науки, умінь інтерпретувати природні явища та навички роботи з географічними поняттями для успішного включення особистості в суспільне життя та трудову діяльність [6].

На уроках географії ефективно формуються наскрізні компетентності НУШ, зокрема:

- математична: обчислення масштабів, робота з координатами, аналіз статистичних таблиць та графіків;
- інноваційна та цифрова компетентність: використання геоінформаційних систем (ГІС), Google Earth та створення мультимедійних проєктів;
- екологічна: усвідомлення правил природокористування, аналіз екологічних ризиків та виховання культури збереження ресурсів;
- підприємницька: оцінка економічного потенціалу територій, розрахунок витрат на логістику та проєктування бізнес-ідей, наприклад, у сфері місцевого туризму [5].

Реалізація компетентнісного підходу вимагає використання новітніх освітніх ідей та технологій [7]:

- проєктний метод, що сприяє розвитку творчих здібностей через командну роботу над темами на кшталт «Альтернативна енергетика Донецької області»;
- кейс-метод (Case study): аналіз реальних проблемних ситуацій (наприклад, дефіцит води в нашому регіоні), де учні самостійно шукають та аналізують інформацію;
- проблемно-пошукові методи: використання дослідницьких та евристичних методів для розвитку критичного мислення;
- ігрові технології: застосування рольових ігор та інтерактивних платформ (Seterra, PhET, Kahoot) для вивчення географічної номенклатури й посилення інтересу до предмета [8].

В умовах компетентнісного підходу вчитель перестає бути єдиним джерелом знань, виступаючи в ролі фасилітатора, який заохочує ініціативність та самостійність учнів. Важливо створювати на уроці соціально сконструйовані педагогічні ситуації, що виховують відповідальність та навички роботи в

колективі.

Оцінювання також зазнає змін:

1. Учитель має попередньо ознайомити учнів із критеріями оцінювання, надаючи можливість вибору рівня складності завдань.
2. Рекомендується використання портфоліо («папки-скарбнички» досягнень), яке наочно демонструє прогрес учня в розвитку ключових компетенцій.
3. Оцінку має супроводжувати змістовний відгук, що створює для дитини ситуацію успіху.

Отже, компетентнісний підхід забезпечує нову якість географічної освіти, готуючи учнів до розв'язання актуальних проблем у професійному та повсякденному житті [7].

1 вересня 2026 року географія НУШ крокує в 9-й клас. Це знаменує новий етап в освітній реформі, який потребує ретельної підготовки вчителів, зокрема й географії. Донецький ОблІППО здійснює організаційно-методичний супровід учителів НУШ через систему підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, обласних методичних заходів (вебінари, майстер-класи, зустрічі з авторами підручників, тренінги тощо).

Головною особливістю викладання географії в 9 класі за концепцією Нової української школи (НУШ) є **перехід від простого запам'ятовування економічних показників до формування системного розуміння курсу «Україна і світ: господарство та глобальні проблеми» на основі компетентнісного та інтегрованого підходів [3].** Замість сухої статистики учні вивчають просторову організацію суспільства, причинно-наслідкові зв'язки та глобальні виклики через призму повсякденного життя.

Рекомендуємо звернути увагу на основні ключові концептуальні зміни у викладанні географії в 9 класі НУШ.

- **Глобальний контекст:** Україна більше не вивчається ізольовано. Будь-яка галузь господарства чи демографічний процес розглядаються в порівнянні зі світовими тенденціями та в межах міжнародного поділу праці.
- **Людиноцентризм:** пріоритетом є вивчення географії населення, трудового потенціалу, якості життя, урбанізації та міграційних процесів, що безпосередньо впливають на майбутнє дев'ятикласників.
- **Практична орієнтація:** теоретичний матеріал обмежено необхідним мінімумом, водночас акцент зміщено на аналіз реальних життєвих ситуацій (наприклад, де вигідно відкрити бізнес, як оптимізувати використання ресурсів у власному регіоні).

Практична складова є обов'язковим елементом та основою для формування предметних компетентностей. Це передусім практичні роботи й дослідження.

Практичні роботи спрямовані на аналіз реальних даних та формування критичного мислення:

- 1) «Аналіз статево-вікових пірамід України та країн із різним типом відтворення населення (визначення демографічних проблем)»,
- 2) «Побудова й аналіз графіків зміни чисельності населення України та свого регіону за останні роки»,
- 3) «Позначення на контурній карті найбільших басейнів видобутку паливних ресурсів, залізних та марганцевих руд в Україні та світі»,
- 4) «Складання схеми зв'язків між підприємствами чорної металургії чи хімічної промисловості (вивчення кооперування та комбінування)»,
- 5) «Аналіз зв'язків між лісонадлишковими та лісодефіцитними районами світу (оцінка логістики та екологічних ризиків)»,
- 6) «Порівняння структури експорту та імпорту України з провідними країнами Європи».

Дослідження мають прикладний характер, виконуються за вибором учителя та учнів самостійно чи в групах (наприклад, аналіз структури експорту/імпорту, оцінка інвестиційного потенціалу регіону). Здобувачі освіти можуть працювати над груповими проєктами, досліджуючи певну географічну тему та презентуючи свої знання однокласникам. Дослідницька діяльність сприяє розвитку критичного мислення, навичок аналізу та синтезу інформації, а також уміння працювати в команді.

Дослідження учні можуть виконувати індивідуально або в групах як домашні проєкти:

- 1) «Сучасна географія професій» (які спеціальності будуть затребувані в Україні через 5–10 років на основі аналізу секторів економіки);
- 2) «Альтернативна енергетика в моєму регіоні» (оцінка потенціалу сонячної, вітрової чи біоенергетики для власної громади);

- 3) «Екологічний слід брендового одягу» (звідки привозять речі відомих марок (Fast Fashion) та як це впливає на довкілля країн Третього світу);
- 4) «Транспортна система мого міста/села» (аналіз логістичних проблем та пропозиції щодо покращення маршрутів громадського транспорту).

Виконання аналітичних завдань та досліджень, спрямованих на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами й іншими джерелами інформації, розв'язання географічних, екологічних і соціально-економічних задач, здійснення порівняльного аналізу, що пропонуються під час виконання програмних практичних робіт, через які реалізується практична спрямованість курсу, стануть важливою формою та засобом перевірки й оцінювання результатів навчання, які є обов'язковими для всіх учнів класу.

Оскільки курс 9 класу НУШ дуже насичений практичними завданнями, рекомендуємо готові інструменти, які допоможуть вам організувати уроки цікаво та ефективно.

- **Кейс-метод «Де відкрити завод?»**. Об'єднайте клас у групи «інвесторів». Дайте їм завдання обрати найкраще місто в Україні для відкриття, наприклад, заводу з виробництва електромобілів або сонячних панелей, урахувавши сировину, кадри та логістику.
- **Робота з геопорталами**. Використовуйте Публічну кадастрову карту України або сервіс World Population History. Учні наочно бачать, як змінювалася густота населення планети або як розподілені земельні ресурси.
- **Вправа «Секторальний конструктор»**. За допомогою онлайн-дошок (Miro, Padlet) [9; 10] або звичайних карток учні мають розкласти етапи створення звичайного смартфона або батончика «Snickers» за секторами економіки (від вирощування какао/видобутку літію до реклами та продажу в магазині).

Нагадаємо, що оцінювання здійснюється за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий) і фокусується на трьох основних групах результатів (ГР) природничої освітньої галузі [4].

Пріоритетним є формувальне оцінювання, що здійснюється через самооцінювання, взаємооцінювання та зворотний зв'язок без виставлення балів у журнал на кожному уроці. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [2] визначає формувальне оцінювання одним із ключових механізмів забезпечення якості освіти. Підсумкове оцінювання: семестровий та річний бали виставляються на основі тематичних оцінок та оцінок за кожну з трьох груп результатів.

Для візуалізації просторових даних та активізації пізнавального інтересу дев'ятикласників рекомендуємо інтегрувати:

- ГІС-технології та цифрові карти: використання Google Earth, Google Maps, ArcGIS для аналізу просторового розміщення підприємств та інфраструктури;
- джерела статистики: офіційні бази даних Держстату України, Світового банку (World Bank), ВВП-дефлятори, ресурси Our World in Data для побудови актуальних графіків;
- інтерактивні методи: кейс-технології (аналіз реальних економічних ситуацій), симуляційні ігри (моделювання відкриття бізнесу чи інвестування), дебати щодо екологічних викликів.

Також для роботи на дистанції рекомендуємо використовувати сучасні інтерактивні платформи, електронні атласи та геопортали, які ідеально підходять для курсу географії 9 класу НУШ. Вони допоможуть наочно продемонструвати секторальну модель економіки, демографічні процеси та глобальні проблеми.

- **Портал «Нова українська школа» (НУШ)** – офіційні методичні рекомендації, оновлені календарні плани та модельні навчальні програми з географії для 9 класу.
- **Електронні версії атласів «Інститут передового розвитку» (ІПР) або «Картографія»** – цифрові копії шкільних атласів з географії України та світу, які зручно виводити на інтерактивну дошку.
- **Національний атлас України** – фундаментальне науково-довідкове видання в електронному вигляді, що містить точні карти господарства, населення та екологічного стану України.
- **World Population History** – дивовижна інтерактивна 3D-карта, яка показує розселення людства від початку нашої ери до прогнозу на 2050 рік. Ідеально для тем «Густота населення» та «Урбанізація».
- **PopulationPyramid.net** – інтерактивна база даних статеві-вікових пірамід для всіх країн світу з 1950 по 2100 роки. Готовий інструмент для виконання обов'язкових практичних робіт з демографії.
- **PRB Interactive World Population Data Sheet** – щорічні аналітичні карти світу з найновішими

даними про народжуваність, смертність та міграцію.

- **The Observatory of Economic Complexity (OEC)** – найкращий візуальний інструмент для вивчення міжнародної торгівлі. Дозволяє в один клік побачити структуру експорту та імпорту України чи будь-якої іншої країни у вигляді кольорових інтерактивних діаграм.
- **Our World in Data (Energy)** – глобальні інтерактивні карти та графіки, що показують виробництво й споживання енергії (вугілля, нафта, газ, відновлювана енергетика) в динаміці.
- **MarineTraffic** – карта руху морського транспорту в реальному часі. Допомогає наочно пояснити учням тему «Світовий транспорт та логістика», показавши найважливіші морські протоки й канали.
- **Flightradar24** – жива карта авіасполучень. Чудова демонстрація інтенсивності зв'язків між глобальними містами та економічними центрами світу.

Звертаємо увагу, що триває робота обласної творчої групи вчителів щодо створення опорних карток з географії для 9 го класу. В умовах дистанційного та змішаного навчання освітні втрати стали серйозним викликом для учнів та освітянської спільноти. Наразі доволі складно мотивувати учнівську молодь та збільшити пізнавальний інтерес. Одним з ефективних інструментів подолання цієї проблеми є дидактичні збірки «Картки опорних знань для 7-х та 8-х класів (з географії)» <https://surl.li/qkevmn>. Перевагою є також те, що картки легко інтегруються в різні формати навчання – як традиційні, так і дистанційні. Завдяки наочності й використанню сучасних цифрових технологій, вони є універсальним інструментом, який дозволяє вчителям географії урізноманітнити уроки та зробити їх більш динамічними й захопливими.

Отже, сучасний учитель географії має не лише передавати знання, а й створювати умови для дослідження світу, розвитку критичного мислення та практичного застосування знань. **Щоб урок був цікавим, рекомендуємо:**

- **пов'язувати географію з реальним життям** (пояснювати події через географічні процеси, використовувати актуальні новини, природні явища, економічні й екологічні проблеми, показувати, як географія допомагає ухвалювати рішення в повсякденному житті тощо);
- **використовувати сучасні цифрові технології** (інтерактивні карти й атласи, Google Earth, геоінформаційні системи (ГІС), віртуальні подорожі та онлайн-екскурсії, навчальні платформи й мобільні застосунки);
- **організовувати дослідницьку діяльність** (пропонувати учням ставити запитання та шукати відповіді, виконувати мінідослідження, спостереження, аналіз статистичних даних, працювати з картами, схемами, супутниковими знімками);
- **застосовувати інтерактивні методи навчання** (географічні квести та вікторини, рольові ігри й дебати, роботу в групах і парах, кейс-методи та проблемні завдання);
- **створювати ситуації успіху** (враховувати інтереси та можливості кожного учня, використовувати різноманітні завдання, підтримувати ініціативу, творчість і самостійність);
- **додавати емоції та враження** (використовувати яскраві фото, відео, історії мандрівників, демонструвати цікаві факти та географічні рекорди, залучати учнів до створення власних проєктів і презентацій).

І не забувайте, що формула цікавого уроку географії сьогодні:

«Менше готових фактів – більше відкриттів, досліджень, взаємодії та зв'язку з реальним світом».

Саме такий підхід допомагає перетворити географію з навчального предмета на захопливу подорож планетою.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF> (дата звернення: 25.05.2026).
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 05.06.2023 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 22.05.2026).
3. Концепція «Нова українська школа». Інститут модернізації змісту освіти : [сайт]. URL : <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/> (дата звернення : 26.06.2026).
4. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня

2024 р. № 1093. Міністерство освіти і науки України : офіційний сайт. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 27.05.2026).

5. Пометун О. І. Формування наскрізних умінь учнів як інноваційна педагогічна проблема. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 2. С. 29–37.
6. Тросюк С.Д. Компетентнісний підхід у навчанні географії учнів основної школи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2023. Випуск 38. С. 154–158.
7. Шоробура І. Компетентнісний підхід у вивченні географії. *Педагогічний вісник Поділля*. 2023. №3. С. 5–6.

Електронні освітні ресурси та мультимедійні платформи

1. Симуляції PhET: інтерактивні моделі з природничих наук. *University of Colorado Boulder*. URL : <https://phet.colorado.edu/uk/> (дата звернення: 28.05.2026).
2. Інтерактивна онлайн-дошка для командної співпраці та візуалізації Miro. URL : <https://miro.com/> (дата звернення: 28.05.2026).
3. Мультимедійна платформа для організації спільного навчального простору Padlet. URL : <https://padlet.com/> (дата звернення: 25.05.2026).

Ольга КІТОВА,

*доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
та методики їх викладання, Донецького ОблІППО,
кандидат педагогічних наук, доцент*

СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО УЧНІВСЬКОГО ПРОЄКТУВАННЯ

Підготовка молоді з інноваційним типом мислення, розвиненим світоглядом, здатної усвідомлювати місце та роль соціально-політичних процесів у розвитку суспільства, є стратегічним орієнтиром оновлення сучасної системи освіти. Її метою, як зазначено в Державному стандарті, є виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, національних та культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, любові до рідного краю та формування компетентностей, необхідних для соціалізації та громадянської активності [6].

Суспільна потреба в ініціативній і національно свідомій молоді вимагає єдності педагогічного процесу, цілісного погляду на наявну проблему та використання виховного потенціалу кожної з освітніх галузей. Формування здатності до культурного та національного самовираження засобами використання техніки і технологій визначено одним із завдань технологічної освітньої галузі. Реалізуючи виховну мету, визначену Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України, зміст предмета «Технології» передбачає формування не лише знань, умінь і компетентностей, але й певних якостей, світогляду, ідейності, моральності, громадянської позиції особистості, що ґрунтується на міцних українських традиціях, ідеях і засобах народної педагогіки, українознавства, національно-духовних, трудових та мистецьких цінностях.

Перелік технологій, визначений у сучасних модельних програмах, сприяє ознайомленню учнів з такими народними мистецтвами як вишивання, бісероплетіння, виготовлення народної іграшки та текстильної ляльки, писанкарство, ажурне випилювання, художнє випалювання (пірографія), виготовлення свічок, з технологіями виготовлення штучних квітів, плетіння макраме та в'язання на спицях і гачком, виготовлення сувенірів із різноманітного матеріалу, з технологією плетіння (лозоплетіння, соломоплетіння) тощо. Опанування технологій виготовлення виробів з деревини, вишитих виробів, писанкового розпису, кераміки, аплікацій з природного матеріалу, ознайомлення з кулінарією через залучення учнів до приготування традиційних українських страв доцільно пов'язувати з народним фольклором, поезією, мистецтвом, географією та історією.

Отже, реалізація напрямів і технологій проектно-технологічної діяльності, визначених модельними та навчальними програмами з технологій, має забезпечувати:

- набуття конкретного практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, які пов'язані з народною культурою українців;
- ознайомлення з духовним і культурним надбанням українського народу;